

De tentoonstelling als productieve ruimte

Wie architectuur wil tentoonstellen, vraagt zich meestal eerst of dat wel mogelijk is. In de kunstwereld is het cureren een noodzakelijke ingreep die, zoals de etymologische wortels van het woord aantonen, de kunst 'verzorgt' en voor een publiek aanschouwelijk en zelfs begrijpelijk maakt. Zonder tentoonstelling, geen kunst. Architectuur daarentegen bestaat al in de 'echte wereld', in het publieke domein, als functioneel, driedimensionaal, materieel element. Blijven gebouwen, verschaald of gereproduceerd in de context van een tentoonstelling, 'echte' architectuur? Het is een klassieke reflex om het probleem van de architectuurtentoonstelling óf te omarmen (door architectuur met maquettes, foto's, plattegronden, films te representeren) óf te omzeilen (door op schaal 1:1 te bouwen en architectuur te imiteren) óf de tentoonstellings-architectuur zelf te benadrukken.

In dit nummer van *OASE* wordt deze vaak paradoxale tweedeling aan de kant gezet en vervangen door een opvatting, voorbij vals of echt, van de architectuurtentoonstelling als een productieve ruimte. Architectuur moet wel degelijk gecureerd worden, niet om haar zoals bij de kunst te genezen van haar vrijblijvendheid of meerduidigheid, maar wel van haar vanzelfsprekendheid en onopvallendheid, en van het feit dat ze, zoals Walter Benjamin het kernachtig uitdrukt in zijn 'Kunstwerk'-essay, 'in de verstrooiing' wordt ervaren. Vaak is het in een tentoonstelling, weg uit de echte wereld, dat architectuur een 'aura' kan krijgen; aan een andere, meer geconcentreerde vorm van aandacht onderworpen kan worden en zo de productie van nieuwe inzichten, opvattingen of betekenissen in gang kan zetten. Op een manier die voor de architectuur zelf zelden of niet is weggelegd, worden tentoonstellingen plekken voor creatieve en intellectuele productie, voor diepgaande studie en reflectie, en voor een experimentele ontwerppraktijk.

Om de vruchtbaarheid van dit uitgangspunt te onderzoeken, combineert deze *OASE* zowel theorie en praktijk als geschiedenis en actualiteit. In een eerste deel wordt onderzocht hoe tentoonstellingen uit het recente verleden architectuur hebben geproduceerd: ter plekke, of door de discipline te confronteren met nieuwe vraagstukken, thema's of concepten. In het tweede deel presenteert een aantal (jonge) praktijken hun kijk op het potentieel van de architectuurtentoonstelling. In een derde, laatste deel wordt terug-

The Exhibition as Productive Space

Anyone intending to exhibit architecture usually begins by wondering whether this is even possible. In the art world, curating is a necessary operation that – as the word's etymological roots attest – 'treats' or 'cures' art, making it visible and even understandable to an audience. Without the exhibition there is no art (or very little). Architecture, on the other hand, already exists in the 'real world', in the public domain, as a functional, three-dimensional, material element. Once scaled down or reproduced in the context of an exhibition, are buildings still 'real' architecture? A classic reflex is either to embrace the problem of the architecture exhibition by representing architecture with models, photographs, plans, films, or to circumvent the problem by building on a 1:1 scale, imitating architecture, or emphasising the exhibition architecture itself.

In this issue of *OASE* this often paradoxical dichotomy is put aside, replaced by a concept – beyond the notion of false or real – of the architecture exhibition as a productive space. Architecture must indeed be curated – not, as with art, to cure it of its open-endedness or ambiguity, but of its matter-of-fact nature, its inconspicuous state, and of the fact that, as Walter Benjamin concisely expressed in his essay 'The Work of Art in the Age of Mechanical Reproduction', it is experienced 'in a state of distraction'. It is often in an exhibition, away from the real world, that architecture can acquire an 'aura', can be subjected to a different, more concentrated form of attention, and as a result initiate the production of new insights, interpretations or meanings. In a way that is seldom, if ever, available to architecture itself, exhibitions become places of creative and intellectual production, of in-depth study and reflection, and of experimental design practice.

In order to investigate the fertility of this approach, this *OASE* combines theory and practice, history and current developments. The first section examines how exhibitions in the recent past have produced architecture: on site, or by confronting the discipline with new issues, themes or concepts. In the second section, a number of (young) practices present their views of the potential of the architecture exhibition. The third and final

geblikt op de recente geschiedenis van de architectuurtentoonstelling in de Lage Landen.

In de openingsbijdrage van Eszter Steierhoffer wordt kritisch besproken hoe architectuur sinds de jaren 1970 in toenemende mate door instituten en musea is verwelkomd als verzamel- en tentoonstellingsobject. Die institutionele operatie heeft zich niet zomaar voltrokken en is nog steeds aan de gang: het is een proces dat zowel problemen en vragen als mogelijkheden oproept. Is de architectuur binnengehaald om een in crisis verkerende kunstwereld te reanimeren? Of is de architectuur zelf een *objet d'art* geworden, dat zich niet meer moet bezighouden met de wetten van zwaartekracht, functionaliteit of waterdichtheid? De oorzaak van het 'tentoonstellingscomplex van de architectuur', zoals de tekst van Steierhoffer is getiteld, bestaat erin dat een productieve tentoonstelling slechts mogelijk is als niet wordt vergeten dat de architectuurproductie haar oorsprong niet in het museum, maar in de buitenwereld vindt. Tegelijkertijd is het juist op de architectuurproductie in die buitenwereld, dat de tentoonstelling een blijvende invloed wil uitoefenen.

De vijf essays in het gedeelte 'Recente geschiedenis' illustreren deze tegenstelling door enerzijds de historische context van één specifieke tentoonstelling als uitgangspunt te nemen en anderzijds aan te tonen dat de vraagstukken die in deze projecten worden aangekaart, een blijvende waarde hebben. Léa-Catherine Szacka beschrijft hoe op de architectuurbiënnale van 1980 – samen met 'Modern Architecture: International Exhibition' (1932) van Hitchcock en Johnson de meest mythische architectuurtentoonstelling van de twintigste eeuw – de straat als *ruimtelijk* en aanschouwelijk tentoonstellingsinstrument werd geïntroduceerd. 'La Strada Novissima', gecureerd door Paolo Portoghesi, werd 'een projectief manifest, waarin kennis werd verkregen door daadwerkelijk dingen te maken'. Stefaan Vervoort gaat aan de kant van de kunst staan, door na te gaan hoe de architectuur zich gedroeg op de achtste documenta in 1987. Hij bevraagt de ontwerpvoorstellen voor een ideale tentoonstellingsruimte, zoals een aantal architecten die presenteerde in Heinrich Klotz' tentoonstelling 'Das Ideale Museum'. Een jaar later lanceerden Philip Johnson en Mark Wigley de deconstructivistische architectuur met de gelijknamige tentoonstelling in het MoMA in New York. In haar bijdrage treft Tina DiCarlo in de mediatieke aanpak van Johnson een manier van cureren aan, die de architectuur verplicht om zichzelf voortdurend als ethische praktijk te verantwoorden. In 1991 leek de architectuurbiënnale van Venetië in een zoveelste crisis beland, toen Francesco Dal Co na jaren voorbereiding de vijfde biënnale zonder titel en zonder concept

section reflects on the recent history of the architecture exhibition in the Low Countries.

The growing extent to which architecture has been welcomed by institutes and museums as an object of collection and exhibition since the 1970s is discussed critically in Eszter Steierhoffer's opening contribution. This institutional operation did not simply unfold by chance, and it is still ongoing: it is a process that raises problems and questions as well as opportunities. Was architecture embraced in order to reanimate an art world in crisis? Or has architecture, on the contrary, itself become an *objet d'art*, which should no longer concern itself with the laws of gravity, functionality or impermeability? The cause of the 'exhibitionary complex of architecture' – as Steierhoffer's text is entitled – is tied to the idea that a productive exhibition is possible only if one remembers that architecture production originates not in the museum but in the outside world. And at the same time it is precisely on the architecture production in this outside world that the exhibition seeks to exert a lasting influence.

The five essays in the section 'Recent History' illustrate this contradiction, on the one hand by taking the historical context of one specific exhibition as a starting point and on the other hand by demonstrating that the issues identified in these projects are of lasting value. Léa-Catherine Szacka describes how the 1980 architecture biennale – along with Hitchcock and Johnson's 'International Exhibition of Modern Architecture' in 1932, the most mythic architecture exhibition of the twentieth century – introduced the street as a spatial and illustrative exhibition instrument. 'La Strada Novissima', curated by Paolo Portoghesi, turned into 'a projective manifesto in which knowledge was obtained by the actual making of things'. Stefaan Vervoort crosses over to the art side, by examining how architecture behaved at the eighth documenta in 1987. He looks into the design proposals for an ideal exhibition space, as presented by a number of architects in Heinrich Klotz's exhibition 'The Ideal Museum'. A year later Philip Johnson and Mark Wigley launched deconstructivist architecture with the exhibition of that name at the MoMA in New York. In her contribution, Tina Di Carlo finds, in Johnson's media approach, a curating method that obligates architecture to constantly justify itself as an ethical practice. In 1991 the Venice architecture biennale seemed to find itself in yet another crisis when Francesco Dal Co, after years of preparations, presented the fifth biennale without a title or a concept. In his

presenteerde. In zijn bijdrage vraagt Christophe Van Gerrewey zich af of deze opvatting van de tentoonstelling als een beurs niet tot een groter succes heeft geleid dan alle andere, vaak hoogdravend conceptuele edities. Maarten Liefoghe tot slot bespreekt een van die tentoonstellingen: de biënnale die Hans Hollein in 1996 organiseerde. Hij toont aan hoe een terechte analyse van de architectuurwereld (vooral de toenemende individualisering en de afwezigheid van duidelijke scholen of stijlen) niet noodzakelijk tot een geslaagde tentoonstelling leidt.

Deze vijfvoudige terugblik op tentoonstellingen uit de jaren 1980 en 1990 illustreert hoe architectuur zich, zoals alle andere menselijke bezigheden, steeds meer aan mediatisering heeft moeten overgeven, een proces waarin de architectuurtentoonstelling een centrale plek inneemt. Uiteindelijk is ook voor de architectuur, de traagste van alle kunstvormen, 'het medium de boodschap' geworden. In het tweede gedeelte van deze *OASE*, getiteld 'Huidige praktijk', worden vijf actuele praktijken aan het woord gelaten, die precies deze situatie naar een positieve en productieve ontwikkeling willen ombuigen. Het cureren en tentoonstellen van architectuur wordt een waardevol gegeven op zich, met maatschappelijke, politieke en culturele implicaties: een mogelijkheid om de band met de praktijk en de architectuurproductie te versterken, uit te diepen of soms te onderbreken.

Joseph Grima, voormalige directeur van Storefront for Art and Architecture in New York, benadrukt hoeveel behoefte er is aan onafhankelijke en autonome plekken waar de architectuurpraktijk kan experimenteren, zonder zich al te zeer bezig te hoeven houden met publieksbereik of uitvoerbaarheid. De opkomende architectuuren ontwerpbiënnales bieden vaak in potentie een instrument om een experimentele en kritische architectuurproductie te faciliteren, een functie die steeds minder door tijdschriften kan worden vervuld. Het Belgische collectief Rotor gaat aan deze impasse voorbij door op een schijnbaar conventionele manier met de architectuurtentoonstelling om te springen. In zijn tentoonstellingen wordt het museologische karakter ervan benadrukt: wat tentoongesteld wordt zijn bestaande elementen die zonder de expositie tot het archief (of de vergetelheid) veroordeeld zouden zijn. Het ontwerperscollectief Common Room benadrukt daarentegen de mogelijkheden om het veld van de architectuur uit te breiden, door tijdelijke evenementen te organiseren waarin ook grafische vormgeving, het uitgeven van publicaties, wetenschappelijk onderzoek en sociale of politieke studies een rol kunnen spelen. Ook door Marianne Mueller wordt de tentoonstellingsruimte expliciet als een sociale ruimte naar

contribution, Christophe Van Gerrewey wonders whether this interpretation of the exhibition as a fair did not produce greater success than all the other, often grandiloquently conceptual editions. Finally, Maarten Liefoghe discusses one of these exhibitions: the biennale Hans Hollein organised in 1996. He demonstrates that a correct analysis of the architecture world (in particular increasing individualisation and the absence of clear schools or styles) does not necessarily result in a successful exhibition.

This quintuple look back at exhibitions from the 1980s and 1990s illustrates how architecture, like all other human pursuits, has increasingly been compelled to surrender to mediatisation – a process in which the architecture exhibition occupies a central place. Ultimately, even for architecture – the slowest of all art forms – 'the medium has become the message'. The second section of this *OASE*, entitled 'Staging Practice', has been allocated to five current practices that specifically aim to turn this situation into a positive and productive development. Curating and exhibiting architecture becomes a useful given in itself, with social, political and cultural implications: an opportunity to reinforce the connection with practice and architecture production, to explore it in greater depth or sometimes – at least initially – to interrupt it.

Joseph Grima, former director of Storefront for Art and Architecture in New York, emphasises how great a need there is for independent and autonomous places where architecture practice is able to experiment, without having to concern itself too much with public reception or questions of feasibility. Up-and-coming architecture and design biennales often represent potential instruments for facilitating experimental and critical architecture production – a function that periodicals are less and less able to fulfil. Belgian collective Rotor goes beyond this impasse by treating the architecture exhibition in a seemingly conventional way. In its exhibitions the museological aspect is emphasised: existing elements are exhibited that without this exposition would be condemned to the archives (or to oblivion). Design collective Common Room, on the other hand, emphasises the possibilities for expanding the field of architecture, by organising temporary events in which graphic design, the distribution of publications, scientific research and social or political studies can play a role. Marianne Mueller also presents the exhibition space explicitly as a social space in which, for instance, the way 'spatial geometry can assist

voor geschoven, waarin bijvoorbeeld wordt onderzocht hoe 'ruimtelijke geometrie kan bijdragen aan het ontstaan van inter-persoonlijke ontmoetingen'. Herman Verkerk en Paul Kuipers van EventArchitectuur benaderen echter de tentoonstellingsruimte op een uitgesproken architecturale, bijna ambachtelijke manier, in een poging met architectonische middelen een verhaal te vertellen, een betoog te houden.

Het tweede deel van dit nummer maakt duidelijk dat er geen eenduidige lijn te trekken valt in de manier waarop vandaag architectuurtentoonstellingen worden georganiseerd. Zoals in de architectuur zelf staan talrijke benaderingen en probleemstellingen naast elkaar. Het gesprek met Geert Bekaert over de ontwikkelingen die de expositie van architectuur de afgelopen decennia heeft doorgemaakt, is dan ook kaleidoscopisch van aard. Wat wel altijd terugkeert, is het verlangen (dat volgens Bekaert elke zinnige architectuurtentoonstelling kenmerkt) om het publiek ergens van te overtuigen en aldus tot de productie van ideeën, opvattingen, gesprekken, teksten en nieuwe architectuur aan te zetten. Tegelijkertijd koestert Bekaert geen illusies over de mate waarin de architectuurtentoonstelling ooit de architectuur fundamenteel heeft bepaald. Of is dat uitgangspunt juist niet illusieloos genoeg, omdat het de architectuurpraktijk een autonomie toekent die ze in het tijdperk van haar geëxposeerde reproductie niet (of niet meer) bezit?

Die vraag wordt op een andere manier gesteld in het beeldessay waarmee Anne Dessing dit nummer besluit. Vijf architectuurtentoonstellingen, georganiseerd in de afgelopen drie jaar in de Lage Landen, worden in telkens twee beelden weer tot leven gewekt. De tentoonstellingen van Office Kersten Geers David Van Severen, 51N4E, De Vylder Vinck Taillieu – waarin de architecten ter plaatse bouwen en dus op een ruimtelijke manier een duidelijke aanpak tonen – worden aangevuld met de tentoonstellingen van Wiel Arets en van Anne Holtrop & Krijn de Koning. Waar Arets een meer klassieke, maar daarom niet minder 'ontworpen' portfolio-expositie inrichtte, pasten Holtrop & De Koning een aanpak uit het verleden in een ongewoon kader toe. Een architectuurtentoonstelling is altijd een tijdelijk gegeven, maar in deze visuele bijdrage lijken de exposities het overleefd te hebben, al is het bijna als een spookgestalte die als een herinnering toch nog zichtbaar wordt in deze (nieuwe) tekeningen.

Uiteindelijk is dat misschien de bestemming van elke architectuurtentoonstelling: te verdwijnen in nieuwe teksten, tekeningen, ontmoetingen, overtuigingen, ideeën, opvattingen en gebouwen.

in the production of intersubjective encounters' is examined. Herman Verkerk and Paul Kuipers of EventArchitectuur, on the contrary, approach the exhibition space in an explicitly architectural – almost artisanal – way, in an attempt to tell a story, expound an argument, through architectonic means.

The second section of this issue clearly demonstrates that it is impossible to identify a uniform trend in the way architecture exhibitions are organised today. As in architecture itself, a multitude of approaches and formulations of the problems coexist. The conversation with Geert Bekaert about the developments experienced by the exhibition of architecture over the past several decades is similarly kaleidoscopic in nature. What consistently emerges, however, is the desire (a hallmark, in Bekaert's view, of any meaningful architecture exhibition) to persuade the audience of something and therefore to stimulate the production of ideas, interpretations, conversations, texts and new architecture. At the same time, Bekaert has no illusions about the extent to which architecture exhibitions have ever fundamentally defined architecture. Or is that position in fact not sufficiently free of illusion, since it credits architecture with an autonomy that, in the age of its exhibited reproduction, it cannot – or can no longer – claim?

This question is posed in a different way in the pictorial essay with which Anne Dessing closes this issue. Five architecture exhibitions, organised in the Low Countries in the last three years, are brought back to life with two pictures each. The exhibitions by Office Kersten Geers David Van Severen, 51N4E, De Vylder Vinck Taillieu – in which the architects build on site and therefore display a clear approach in a three-dimensional way – are supplemented by exhibitions by Wiel Arets and by Anne Holtrop & Krijn de Koning. Whereas Arets set up a more traditional portfolio exhibition – though it was no less 'designed' for that – Holtrop & De Koning applied an approach from the past in an unconventional context. An architecture exhibition is always an ephemeral phenomenon, but in this visual essay the exhibitions seem to have survived, albeit almost as phantoms, that still become visible in these (new) drawings.

Ultimately this is perhaps the fate of every architecture exhibition: to dissolve into new texts, drawings, encounters, convictions, ideas and buildings.